

Verslag van het bezoek van een delegatie uit Wajir aan Sekem in januari 2018.

Inleiding

Wajir

In 1995 trof de Stichting Welzijn Wajir Wajir (SWW) in een desolate toestand aan. Onvoorstelbare armoede, droogten, honger en gebrek aan alles. De centrale regering negeerde en isoleerde decennialang het gebied en weigerde om daar serieus te investeren. Illustratief hiervoor is het aantal van zes kilometers asfalt in een gebied dat zes keer zo groot is als Nederland. Dit gold ook voor alle andere aspecten van de samenleving als onderwijs, gezondheidszorg, water en sanitatie enzovoort. De bevolking bestond voornamelijk uit nomaden die door die droogten geregeld al hun middel van bestaan verloor. De grote ommekeer kwam in 2013 met de 'Devolutie'. Door deze grondwetswijziging werd Kenia opgedeeld in 47 'counties' die meer autonomie kregen en 40 % van het hun toekomstige budget rechtstreeks in handen kregen. Er werd door de County Government (CG) een lijvig en ambitieus vijfjarenplan opgesteld. Wajir bleek er klaar voor.

Zie www.wajir.go.ke

Sekem.

De Egyptenaar Ibrahim Abouleish was als jonge man gefascineerd door de cultuur van Europa.

Hij vertrok naar een vriend in Oostenrijk en studeerde daar diverse studierichtingen, trouwde daar en had een goed leven. Toen hij met zijn gezin Egypte bezocht werd hij geraakt door de slechte ontwikkeling van zijn vaderland. Hij besloot om terug te migreren om met de kennis die hij had opgedaan te proberen om het land te verbeteren. Die kennis betrof ook de biodynamische landbouw waarmee hij een groot stuk woestijn vruchtbaar ging maken. Dat lukte uiteindelijk heel goed en een deel van de opbrengst werd geïnvesteerd in 'Community Building' zoals onderwijs, gezondheidszorg en kunst.

Inmiddels is er een bloeiende leefgemeenschap opgebouwd met zelfs een universiteit. Ibrahim overleed in 2017 en nu heeft zijn zoon Helmi de leiding over de organisatie.

Zie www.sekem.com

Aanloop.

Op aangeven van Anita van Amerongen bezocht SWW een lezing van de zoon van Ibrahim, Helmi, op de MBO landbouwschool voor biodynamische landbouw de Warmonderhof in Dronten. De lezing was hoogst interessant maar SWW leek ons niet in staat om een dergelijke opzet in Wajir te gaan opstarten. Wel werd contact gelegd met de 'Vrienden van Sekem' in Nederland en stuurden wij onze jaarverslagen naar hen op.

Sekem wil haar filosofie naar andere gebieden uitdragen en meende dat Wajir daar geschikt voor is. Medio 2017 werd daarover van gedachten gewisseld.

Tijdens het bezoek van Helmi aan Nederland en België in september 2017 werd overlegd over de beste manier van aanpak. Besloten werd om met een delegatie uit Wajir een werkbezoek aan Sekem te brengen.

De delegatie (het 'team') bestond uit de CG-minister van landbouw met drie leden van zijn staf, twee ondernemers en onze contactpersoon Abdi Billow voor de community building.

Het bezoek

Komend uit Cairo zie je kilometers lang woestijn. De weg is breed en stoffig en leek het verkeer goed te kunnen verwerken. Verkeersregels lijken te ontbreken en er wordt kriskras van rijbaan gewisseld. Sommige voertuigen zijn opgetuigd als een kerstboom. Langs deze hoofdweg staan diverse enorme nieuwe wooncomplexen die ons doen denken aan het Oostblok. Ook grote bedrijven staan daar. Er gebeurt daar dus heel wat.

Pas vlak voor Sekem is landbouw zichtbaar met kwekerijen waarvan sommige compoststroken hebben aangelegd. De werkwijze van Sekem is daar opgepakt.

Als je het terrein van Sekem oprijdt kom je in een schoon, groen park met rondom velden met gewassen, veel bloemen en vrijwel nergens zwerfvuil. En vriendelijk ogende witte gebouwen. Dit blijken scholen, bedrijven, kantoren, een moskee en een gezondheidscentrum te zijn. Verder is er een groot amfitheater. Tenslotte wordt je afgezet bij het riante Guesthouse.

Aan de andere kant van de weg liggen ook grote kwekerijen, een kruidendrogerij, een bedrijf voor het maken van veevoer, stallen, duiventorens en het compostveld.

De scholen zijn: een 'kindergarten', een basisschool, een middelbare school, een technische school en een school voor gehandicapte kinderen. Ruime lokalen, frisse kleuren, veel aandacht voor handenarbeid en kunstzinnige vorming.

De bedrijven betreffen onder andere een fairtrade textiel fabriek, een geneesmiddelen-fabriek en een voedingsmiddelen fabriek.

De staf bestaat voor een groot deel uit mensen afkomstig uit Duitsland. Sommigen zijn al meer dan dertig jaar aan Sekem verbonden en wonen daar ook. Angela Hofmann bemoeide zich het meest met ons en deed dat voortreffelijk. Deze staf had een degelijk programma voorbereid waarbij het team zowel kennis nam van allerlei agrarische aspecten maar ook van de 'community building'. De interesse van het team was groot. Van alle bomen, struiken en planten wilden zij weten of de plant nuttig kon zijn in hun eigen woongebied. Zaden werden verzameld en meegenomen.

De grote 'eye-opener' was het compostveld, het werkterrein van Helmi's dochter Miriam. Daar worden al het plantaafval en alle mest naar toe gebracht. Het plantaafval wordt zo nodig versnipperd en samen met de mest opgeslagen in lange hopen. Voor deze mest heeft Angela in 1982 veertig Duitse koeien naar Egypte gebracht. Inmiddels zijn er naast jongvee en twee stieren 140 melkkoeien en ook schapen. Regelmatig worden die hopen met een sterke machine omgeschud, de temperatuur wordt gecontroleerd en zo nodig wordt water toegevoegd. Na een paar maanden is er prachtige compost gevormd, 'het bruine goud'. Dit proces maakte zoveel indruk dat de plaats tweemaal werd bezocht. En dan te bedenken dat de ingrediënten voor deze compost in Wajir vaak worden weggegooid...

Ons werd verteld dat een goede compostlaag de waterbehoefte vermindert en bovendien ook 'salty water' beter verdraagt. Begerig keek het team naar de sinaasappel plantages maar hun werd duidelijk gemaakt dat deze boom veel zorg en water nodig heeft en dat de dadelpalm een veel betere boom is met weinig zorgbehoefte, een grote opbrengst en een goede afzetmogelijkheid. Het advies was verder om, net als in Sekem, een veld voor research aan te leggen om optimaal gebruik van de grond te krijgen.

Andere leerpunten waren: de planning en marketing van de landbouw, de 'mixed farming', de 'crop-rotating', waarbij akkers vaker benut kunnen worden en het werken met contract-farmers om je te verzekeren van een goede aanvoer.

Het zien van wat er allemaal is bereikt door iemand die met helemaal niets begon bracht het team tot het inzicht dat sociaal ondernemen en een goede samenwerking met de lokale overheid de gemeenschap enorm kan verbeteren. Door een deel van de opbrengst te investeren in deze gemeenschap kunnen onderwijs, gezondheidszorg, infrastructuur en welzijn (kunst) naar een hoger plan worden getild.

Bij de scholen vielen de frisse kleuren in de gebouwen en de resultaten van kunst op, maar nog in hoger mate de 'vocational training', het technisch onderwijs waaraan in Wajir grote behoefte bestaat. Drie vakgebieden worden daar geleerd: metaalbewerking (met grote afgedankte maar degelijke machines uit Duitsland), houtbewerking (idem) en elektrotechniek. De liefdevolle en doordachte zorg voor gehandicapte kinderen was een hoofdstuk apart: die zorg is in Wajir vrijwel 'uitgedoofd'.

Hoewel het niet op de agenda stond werd dit toch een belangrijk onderwerp van gesprek. Lang geleden heeft Annalena Tonelli de revalidatiekliniek voor gehandicapte kinderen 'Rehab' opgericht. Deze bestaat nog wel maar functioneert nauwelijks door een wederzijds wantrouwen tussen de vorige eigenaar (de bisschop van Garissa) en de bevolking van Wajir. SWW weet dat er inmiddels een nieuwe bisschop is benoemd en dat SWW via onze contactpersoon John King'ori gemakkelijk in contact met hem kan komen. Om persoonlijke redenen hebben leden van de County Government grote motivatie om als overheid te investeren in het reactiveren van deze Rehab. Zo is de huidige minister van Onderwijs een 'kind van Annalena' en is destijds in diezelfde Rehab opgevangen. We hebben afgesproken dat SWW de CG en het Diocees van Garissa met elkaar in contact zal brengen en ook zal opnieuw worden gezien of orthopedische operaties van kinderen ook in Wajir kunnen worden uitgevoerd.

Het grote terrein van de Rehab zou als proeftuin, net als vroeger, weer een bloeiende lusthof kunnen worden.

Vlak bij Cairo heeft Sekem een universiteit, de Heliopolis University, met momenteel drie faculteiten: Farmacie, Business en Engineering (met name duurzame energie). Volgend jaar zal een faculteit voor revalidatie worden geopend en later één voor landbouw op het terrein van Sekem. De universiteit oogstte veel bewondering bij het team met name de grote aandacht voor kunst, een onderontwikkeld onderwerp in Wajir en belangrijk voor de persoonlijkheidsvorming.

Het team realiseerde zich toen dat er ooit plannen waren om in Wajir een vredesuniversiteit CEPAR op te richten met het geld dat vredeswerkster Dekha Ibrahim in 2007 had gekregen voor haar Right Livelihood Award. Alom perspectieven...

Diverse bedrijven van Sekem werden bezocht: de kruidendrogerij, de voedingsmiddelen-fabriek en de textielabriek voor voornamelijk kinderkleding.

Geregeld hebben werknemers van Sekem een kringgesprek met een staflid over persoonlijke onderwerpen. Ditmaal onder leiding van Mona, de zuster van Helmi, over opvoeding. Voor het team bleek dit een waardevolle happening.

Elke avond hielden wij na het avondeten een evaluatie van die dag met steeds twee vragen: wat maakte op jullie de meeste indruk en hoe zou je deze ervaringen kunnen gebruiken in Wajir.

Deze vragen kwamen ook aan de orde bij het eindgesprek in aanwezigheid van Helmi en Angela. Veel was nieuw, alles was 'amazing', alles kan gebruikt worden en het team is van plan om een werkplan op te stellen waarin in elk geval het composteren, het technisch onderwijs en de revalidatiekliniek worden opgenomen. Men is zich er van bewust dat de omstandigheden van Wajir anno 2018 heel wat gunstiger zijn dan voor Ibrahim Abouleish in 1977 en "wat in Sekem kon, moeten wij ook in Wajir kunnen".

Kortom een bezoek met veel overdracht en met veel nieuwe perspectieven.

Wij zien uit naar het verslag van het team.

Ad Groeneveld

Deze missie werd mogelijk gemaakt dank zij een subsidie van de Stichting CCHO.